

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jaromíra Jirsy jako soudce zpravodaje a soudců Tomáše Lichovníka a Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatele **V. L.**, zastoupeného JUDr. Milanem Zábržem, advokátem se sídlem v Brně, Veveří 486/57, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2365/2020-436 ze dne 10. 2. 2021, části výroku I, jíž byl potvrzen výrok II rozsudku soudu I. stupně, výrokům II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 306/2019-399 ze dne 21. 1. 2020 a výroku II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 42 C 226/2009-329 ze dne 1. 10. 2018, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2**, jako účastníků řízení, a **České republiky – Ministerstva spravedlnosti**, se sídlem v Praze 2, Vyšehradská 427/16, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2365/2020-436 ze dne 10. 2. 2021, částí výroku I, jíž byl potvrzen výrok II rozsudku soudu I. stupně, výroky II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 306/2019-399 ze dne 21. 1. 2020 a výrokem II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 42 C 226/2009-329 ze dne 1. 10. 2018 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 2365/2020-436 ze dne 10. 2. 2021, část výroku I, jíž byl potvrzen výrok II rozsudku soudu I. stupně, výroky II a III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 12 Co 306/2019-399 ze dne 21. 1. 2020, a výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 42 C 226/2009-329 ze dne 1. 10. 2018 se ruší.

Odůvodnění:

I. Rekapitulace obsahu napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se původní žalobou podanou dne 8. 6. 2009 u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „nalézací soud“) domáhal proti vedlejší účastnici na základě zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o odpovědnosti státu za škodu“), náhrady majetkové škody a přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu, které mu měly vzniknout v důsledku vydání nezákonného rozhodnutí a nesprávného úředního postupu. Nezákonným rozhodnutím bylo usnesení Policie České republiky č. j. ČTS:PJM-705/HK-25-2004 ŠB ze dne 30. 6. 2005 o zahájení trestního stíhání stěžovatele pro trestný čin nedovoleného ozbrojování.

2. Trestní řízení vedené proti stěžovateli bylo skončeno usnesením Okresního soudu ve Znojmě sp. zn. 2 T 99/2006 ze dne 12. 6. 2007, kterým byla věc postoupena příslušnému správnímu orgánu, neboť podle závěru tohoto soudu nešlo o trestný čin, ale pouze o možný přestupek. Předmětného jednání se měl stěžovatel dopustit tím, že dne 23. 10. 2004 předal konkrétní osobě, která není držitelem příslušného povolení k držení a nošení zbraní a střeliva, 14 000 ks střeliva typu *Luger Snail* za účelem volného prodeje osobám v kriminálním prostředí. Příslušný správní orgán následně rozhodl o odložení přestupku, protože odpovědnost za přestupek zanikla. Stěžovatel v předmětné žalobě jednak tvrdil, že mu v příčinné souvislosti s nezákonným trestním stíháním vznikla majetková škoda ve výši 35 364 343,70 Kč, a dále se domáhal náhrady nemajetkové újmy ve výši 100 000 000 Kč. Nemajetková újma měla stěžovateli vzniknout v souvislosti s úmrtím jeho manželky, která spáchala sebevraždu během trestního řízení; trestní stíhání dále mělo stěžovateli způsobit výrazné zhoršení zdravotního stavu a ztrátu dobré pověsti.

3. Nalézací soud nejprve rozsudkem č. j. 42 C 226/2009-159 ze dne 28. 3. 2014 zamítl žalobu stěžovatele v celém rozsahu, neboť neshledal příčinnou souvislost mezi usnesením o zahájení trestního stíhání a stěžovatelem tvrzenou majetkovou škodou; ohledně práva na přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu nalézací soud shledal důvodnou námitku promlčení, kterou vznesla vedlejší účastnice. Odvolací soud i Nejvyšší soud následně předmětný rozsudek věcně potvrdily. Všechna tři rozhodnutí však zrušil Ústavní soud nálezem sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017 (N 209/87 SbNU 413), a to v části, v níž byla zamítnuta žaloba o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy porušily čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť akceptovaly námitku promlčení ze strany státu, aniž by ji posoudily optikou dobrých mravů. Podle Ústavního soudu bylo použití korektivu dobrých mravů v případě stěžovatele zcela namístě a obecné soudy měly vyhodnotit státem vznesenou námitku promlčení jako nemravnou.

4. Napadeným rozsudkem nalézací soud vyhověl žalobě stěžovatele v části, v níž se domáhal přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Výrokem I nalézací soud uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovateli 130 000 Kč s příslušenstvím; výrokem II žalobu ohledně zaplacení zbývajících částky s příslušenstvím zamítl a výrokem III uložil vedlejší účastnici povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení. Nalézací soud dospěl k závěru, že usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 30. 6. 2005 bylo nezákonným rozhodnutím ve smyslu § 8 odst. 1 zákona o odpovědnosti státu za škodu. Podle nalézacího soudu musel stěžovatel po dobu dvou let (od 30. 6. 2005 do 16. 6. 2007) snášet úkony trestního řízení a vše s tím související, čímž mu v příčinné souvislosti s vedením předmětného trestního řízení vznikla nemajetková újma.

5. Ohledně intenzity nemajetkové újmy nalézací soud dospěl k závěru, že manželka stěžovatele, která spáchala sebevraždu, nemohla zemřít v příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím, jelikož bylo vydáno až po její smrti.

6. Nalézací soud obdobně neshledal příčinnou souvislost mezi zhoršením zdravotního stavu stěžovatele a vedením nezákonného trestního stíhání; stěžovatel byl totiž hospitalizován z důvodu plicního onemocnění ještě před vydáním nezákonného rozhodnutí (od 29. 4. 2005 do 20. 5. 2005). Sám stěžovatel byl podle nalézacího soudu přesvědčen, že onemocnění způsobila neznámá látka přidaná mu do pití při návštěvě

ambasády USA v době před zahájením trestního stíhání. Z lékařské zprávy nadto vyplývá, že již před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání se zhoršil zdravotní stav stěžovatele, který nepodstoupil včasnou léčbu z důvodu, že byl pracovním vyčerpán, byť byl duševně i tělesně vyčerpán.

7. Nalézací soud dospěl k závěru, že i pověst stěžovatele mezi podnikateli ve zbrojařském oboru byla poškozena. Při stanovení výše peněžitého zadostiučinění učinil nalézací soud srovnání s jiným případem odčinění nemajetkové újmy způsobené poškozenému nezákonným trestním stíháním pro podezření ze spáchání trestného činu porušování předpisů v zahraničním obchodu s vojenským materiálem. Ve srovnání s touto kauzou nebyly podle nalézacího soudu v případě stěžovatele prokázány jím tvrzené zásahy do rodinného života a zhoršení zdraví v příčinné souvislosti s vedením trestního stíhání; obdobně jako ve srovnávaném případě byl prokázán zásah v profesní oblasti stěžovatele. Srovnávaný poškozený se však musel podrobit domovním prohlídkám a jeho trestní stíhání trvalo více než dvojnásobnou dobu než u stěžovatele. S ohledem na tyto skutečnosti nalézací soud přiznal stěžovateli peněžité zadostiučinění o 20 000 Kč nižší než ve srovnávaném případě.

8. Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) napadeným rozsudkem rozhodnutí nalézacího soudu ve věci samé potvrdil (výrok I); ve výroku o nákladech řízení je změnil tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy všech tří stupňů (výrok II). Podle odvolacího soudu kroky činěné policií před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání nelze považovat za fázi trestního stíhání, na kterou by se vztahoval zákon o odpovědnosti státu za škodu.

9. Nejvyšší soud následně dovolání stěžovatele napadeným usnesením odmítl jako nepřípustné podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu, neboť se odvolací soud neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Stěžovatelem predestřený obecný závěr, že odpovědnost státu za újmu způsobenou vydáním nezákonného rozhodnutí v podobě usnesení o zahájení trestního stíhání se bez dalšího vztahuje i na fázi před zahájením trestního stíhání, z jím citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 nevyplývá.

II. Argumentace stěžovatele

10. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí, neboť je přesvědčen, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva podle čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

11. Argumentaci stěžovatele lze shrnout následovně: Podle stěžovatele byla napadenými rozhodnutími obecných soudů porušena jeho výše uvedená základní práva, protože mu obecné soudy nepřiznaly přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v důsledku sebevraždy manželky a poškození jeho zdraví. Stěžovatel poukazuje na bod 31 nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15, ze kterého podle něj vyplývá příčinná souvislost mezi trestním řízením stěžovatele, sebevraždou manželky a zhoršením jeho zdravotního stavu. Obecné soudy chybně posoudily časovou posloupnost předmětné kauzy, protože na něj (i na jeho manželku) negativně působilo již samotné přípravné řízení, které je stadiem trestního řízení, jež je nutné posuzovat jako celek. Stěžovatel tvrdí, že již před zahájením trestního stíhání byli on a jeho rodinní příslušníci opakovaně kontaktováni Policií ČR, přestože stěžovatel poukazoval na svůj nedobrotný zdravotní stav.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a není nepřipustná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

IV. Vyjádření účastníků

13. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníci, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili.

14. Nalézací soud v podrobnostech odkazuje na odůvodnění svého rozsudku; ve věci bylo podle něj provedeno řádné dokazování a stěžovatel neunesl důkazní břemeno ve vztahu k prokázání příčinné souvislosti mezi úmrtím manželky a svým zhoršeným zdravotním stavem. Uvádí, že vycházel ze sjednocujícího stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011, podle něhož je počátek trestního řízení spojován s okamžikem sdělení obvinění osobě podezřelé ze spáchání trestného činu, resp. s doručením opisu usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému.

15. Odvolací soud ve svém vyjádření odkazuje na obsah svého rozhodnutí. Stěžovatel neuvádí žádné skutečnosti, z nichž by bylo možné dovodit porušení jeho ústavně zaručených práv; navrhuje proto, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

16. Nejvyšší soud rekapituluje, že se odvolací soud v dovoláním napadeném rozhodnutí neodchýlil od nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 ani ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu a ve zbytku odkazuje na své usnesení; ústavní stížnost proto není proti jeho rozhodnutí důvodná.

17. Vedlejší účastnice se na výzvu Ústavního soudu k ústavní stížnosti nevyjádřila.

V. Upuštění od ústního jednání

18. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání; dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného soudního spisu nalézacího soudu sp. zn. 42 C 226/2009 a podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Posouzení Ústavního soudu

19. Po seznámení s procesním spisem a připojenými přílohami dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

20. Podstata sporu předestřené v ústavní stížnosti tkví – zjednodušeně řečeno – v posouzení, zda lze považovat za ústavně konformní závěr obecných soudů, že namítané negativní důsledky projevené v osobním životě stěžovatele (sebevražda manželky stěžovatele a zhoršení jeho zdravotního stavu), nastalé ještě před vydáním usnesení

o zahájení trestního stíhání, nemohou být v příčinné souvislosti s tímto nezákonným rozhodnutím, tj. že stát za ně nemůže nést odpovědnost.

VI. 1 Kasační závaznost nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15

21. Stěžovatel předně namítá, že obecné soudy nerespektovaly závěry Ústavního soudu vyjádřené v dříve vydaném nálezu v jeho věci. Vykonatelný nález Ústavního soudu je podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) závazný pro všechny orgány i osoby, včetně samotného Ústavního soudu, a v důsledku představuje nepominutelnou procesní překážku *rei iudicatae* pro jakékoli další řízení před Ústavním soudem v téže věci, která přirozeně brání dalšímu meritornímu přezkumu či přehodnocení dané věci. Kasační závaznost nálezu Ústavního soudu je takřka absolutní a lze ji reflektovat pouze jeho bezpodmínečným respektováním. V řízení následujícím po kasačním nálezu již není prostor pro úvahy, zda je právní názor Ústavního soudu správný, fundovaný či úplný (srov. nález sp. zn. III. ÚS 467/98 ze dne 25. 2. 1999 (N 31/13 SbNU 221) nebo body 33–35 nálezu sp. zn. II. ÚS 4162/19 ze dne 19. 8. 2020; všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). Rozhodne-li tedy obecný soud za nezměněného skutkového stavu stejným způsobem, který již byl Ústavním soudem shledán v předchozím nálezu jako ústavně rozporný, poruší právo stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [viz bod 18 nálezu sp. zn. IV. ÚS 2158/16 ze dne 13. 6. 2017 (N 99/85 SbNU 655)].

22. Ústavní soud dospěl k závěru, že v nyní projednávané věci kasační závaznost výše citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 porušena nebyla. Je pravdou, že v bodě 31 předmětného nálezu Ústavní soud uvedl, že „[c]elková délka trestního stíhání, do níž je však nutno započítat i přípravné řízení, kdy byl stěžovatel v postavení podezřelého a byl podrobován různým úkonům trestního řízení, stěžovatele pro jednání, jež nakonec nebylo shledáno ani trestným činem, ani přestupkem, činila několik let (od roku 2004) a po celou tuto dobu byl stěžovatel vystaven všem negativním důsledkům, jež trestní stíhání a jeho pokračování v přestupkovém řízení v jeho soukromém, profesním i podnikatelském životě způsobilo.“ Z právě uvedeného však nevyplývá autoritativní konstatování příčinné souvislosti mezi trestním řízením, sebevraždou manželky a zhoršením zdravotního stavu stěžovatele. Ústavní soud v citované pasáži pouze zohledňuje celkovou délku trestního stíhání a přípravného řízení při posouzení otázky rozporu námítky promlčení s dobrými mravy. Otázku existence příčinné souvislosti Ústavní soud v předcházející věci neřešil, neboť mohla být zkoumána až v rámci věcného posouzení, což se nestalo. V tomto smyslu je nutné přisvědčit Nejvyššímu soudu, že z citované pasáže nálezu nelze dovodit závazný závěr o existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu v nyní projednávané věci (viz str. 3 napadeného usnesení).

VI. 2 Přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou při výkonu veřejné moci

23. Přestože je Ústavní soud vázán petitivem ústavní stížnosti, není již vázán jejím odůvodněním, tj. argumenty, které stěžovatel uvádí [srov. nález sp. zn. I. ÚS 89/94 ze dne 29. 11. 1994 (N 58/2 SbNU 151) nebo bod 13 nálezu sp. zn. III. ÚS 2396/13 ze dne 3. 4. 2014 (N 53/73 SbNU 69)]. Ústavní soud se kromě stěžejní námítky stěžovatele ohledně kasační závaznosti nálezu sp. zn. I. ÚS 3391/15 zabýval i tím, zda závěr obecných soudů (předestřený v bodě 16) obstojí z hlediska ústavních kautel týkajících se jednak ústavně zaručeného práva stěžovatele na náhradu škody způsobené nezákonným

rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny, a dále interpretace a aplikace zákona o odpovědnosti státu za škodu, jenž článek 36 odst. 3 Listiny v rovině podústavního práva provádí (čl. 36 odst. 4 Listiny).

VI. 2 a) *Obecná východiska*

24. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, nikoliv další revizní instancí v systému obecného soudnictví [srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 157/96 ze dne 12. 3. 1997 (N 26/7 SbNU 165)]; proto mu přísluší pouze hodnotit, zda v důsledku napadených soudních rozhodnutí nebylo porušeno některé z ústavně zaručených práv stěžovatele. Úkolem Ústavního soudu je nyní konkrétně přezkoumat, zda soudy při úvaze o poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nezákonným rozhodnutím (trestním stíháním) nevyložily příslušná ustanovení zákona o odpovědnosti státu za škodu ústavně neslučitelným způsobem, tedy zda svá rozhodnutí řádně odůvodnily a zohlednily individuální okolnosti posuzovaného řízení a jeho důsledků do sféry stěžovatele způsobem naplňujícím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz bod 14 nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13 ze dne 29. 4. 2014 (N 71/73 SbNU 305)].

25. Podle § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu je pro vznik nároku na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím (a současně pro vznik nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu podle § 31a zákona o odpovědnosti státu za škodu) třeba, aby toto pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Specifickým případem je nárok na náhradu majetkové i nemajetkové újmy způsobené zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsouzením, u něhož judikatura dovodila, že je-li trestní stíhání zastaveno, je titulem k náhradě škody a nezákonným rozhodnutím usnesení o zahájení trestního stíhání, ačkoli nebylo formálně zrušeno a aniž by proti němu musel být podán opravný prostředek [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 35/09 ze dne 6. 12. 2011 (N 204/63 SbNU 381)].

26. Ústavní soud již v minulosti dospěl k závěru, že právní základ nároku jednotlivce na náhradu škody v případě trestního stíhání, které neskončí jeho pravomocným odsouzením, je třeba hledat nejen v čl. 36 odst. 3 Listiny, ale v obecné rovině především v čl. 1 odst. 1 Ústavy, tedy v principech materiálního právního státu [viz bod 19 nálezu sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249)]. Má-li být stát skutečně považován za demokratický materiální právní stát, musí nést objektivní odpovědnost za jednání, kterým orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce. Stát nemá v tomto ohledu svobodnou vůli, nýbrž je povinen striktně dodržovat právo v jeho ideální (škodu nepůsobící) interpretaci. Na jednu stranu je povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, ukáže-li se později jako chybný a zasahující do základních práv jednotlivce. V takové situaci není rozhodné, jak orgány činné v trestním řízení vyhodnotily původní podezření, ale to, zda se jejich podezření v trestním řízení potvrdilo [bod 31 nálezu sp. zn. II. ÚS 590/08 ze dne 17. 6. 2008 (N 108/49 SbNU 567) nebo bod 32 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 35/09].

27. Osoba, která byla povinna podrobit se úkonům orgánů činných v trestním řízení, musí mít záruku, že se jí dostane náležitého odčinění, nedospějí-li tyto orgány k přesvědčivému

závěru, že spáchala trestnou činnost. Neexistovala-li by taková perspektiva, nebylo by možné trvat na povinnosti jednotlivce taková omezení v rámci trestního stíhání snášet. Tato záruka musí být dána i v případě, je-li pro poškozenou osobu výše újmy či příčinná souvislost problematicky prokazatelná (bod 23 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21 ze dne 21. 6. 2021). V oblasti regulace následků výkonu veřejné moci a deliktní odpovědnosti státu za způsobenou majetkovou i nemajetkovou újmu je třeba hledat těsnější sepejetí s ústavním právem, než je tomu u jiných druhů soukromoprávní regulace, neboť daná oblast řeší důsledky vztahu, v němž stát a jednotlivec vystupovali v nerovném, vrchnostenském postavení (bod 30 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21 nebo bod 24 nálezu sp. zn. III. ÚS 3271/20 ze dne 17. 8. 2021).

28. Aplikace zákona o odpovědnosti státu za škodu nesmí vést, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu čl. 36 odst. 3 Listiny [viz nález sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215)], naopak jím musí být základní právo na náhradu škody způsobené nezákonným nebo nesprávným zásahem veřejné moci realizováno [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 18/01 ze dne 30. 4. 2002 (N 53/26 SbNU 73; 234/2002 Sb.)]. Obecné soudy musí posuzovat podobné případy důsledně, individualizovaně a na základě řádně zjištěného skutkového stavu tak, aby rozsah odčinění co nejvíce odpovídal způsobené újmě (srov. bod 35 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21). Přehlíží-li soudy skutečnosti nasvědčující splnění podmínek odpovědnosti státu za škodu v materiálním slova smyslu a současně interpretují zákon o odpovědnosti státu za škodu způsobem, který přiznání náhrady škody fakticky vylučuje, porušují právo jednotlivce zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny (srov. bod 29 nálezu sp. zn. III. ÚS 917/21 ze dne 31. 8. 2021).

29. Obecné soudy jsou povinny odpovědně přihlédnout ke všem nepříznivým následkům vyvolaným trestním řízením a zvážit jeho veškeré negativní dopady dotýkající se zejména osobnostní integrity konkrétního poškozeného. Soud pak s ohledem na jedinečné skutkové okolnosti individuálního případu stanoví přiměřenou výši finanční náhrady; posuzuje věc zejména v intencích životního postavení poškozeného před a po zásahu chybujících orgánů veřejné moci. Jedině takové rozhodnutí, přihlížející ke všem kritériím, které je nutno vzít do úvahy v kontextu daného případu, lze považovat za spravedlivé a ústavně konformní [bod 22 nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13 nebo bod 25 nálezu sp. zn. II. ÚS 417/21].

VI. 2 b) Aplikace obecných východisek na nyní projednávanou věc

30. Ústavní soud konfrontoval napadená rozhodnutí s výše uvedenými východisky a dospěl k závěru, že jsou s nimi rozporná. Obecné soudy uzavřely, že jakékoli kroky orgánů činných v trestním řízení před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání se nemohly negativně projevit v osobní sféře stěžovatele a nemůže k nim být při posuzování odpovědnosti státu za vadný výkon veřejné moci přihlíženo. Rozhodný okamžik v této souvislosti spojují až se zahájením trestního stíhání, což je sice významný milník trestního řízení, se kterým jsou spojeny příslušné právní následky, avšak samotné usnesení o zahájení trestního stíhání nelze posuzovat izolovaně bez okolností, jež k jeho vydání vedly. Je třeba vzít v úvahu, že jde o vyústění předchozího prověřování a v něm prováděných úkonů orgánů činných v trestním řízení, které se také mohly negativně projevit ve stěžovatelově životě (v životě jeho rodiny).

31. Stát nelze *a priori* zbavit jeho odpovědnosti strohým konstatováním, že v době, kdy nastaly negativní události v životě stěžovatele, ještě nebylo vydáno usnesení o zahájení

trestního stíhání; tím spíše, jestliže nastaly těsně před formálním zahájením trestního stíhání dne 30. 6. 2005 (manželka stěžovatele spáchala sebevraždu 26. 6. 2005, tj. pouhé čtyři dny před zahájením trestního stíhání; stěžovatel byl hospitalizován dne 29. 4. 2005, tedy pouhé dva měsíce před zahájením). Nalézací soud na jedné straně uvádí, že stěžovatel musel po dobu dvou let (od 30. 6. 2005 do 16. 6. 2007) snášet úkony trestního řízení a vše s tím související, na straně druhé pomíjí, že první úkony trestního řízení, které se mohly dotknout osobní sféry stěžovatele, byly činěny již od listopadu 2004. Rovněž v nálezů sp. zn. I. ÚS 3391/15 Ústavní soud uvedl, že je třeba přihlídnout komplexně k celému trestnímu řízení a všem negativním důsledkům, které s ním byly spojeny (ačkoli tak učinil při posuzování námitky promlčení prizmatem korektivu dobrých mravů, srov. body 31 a 35 citovaného nálezů). Obdobný závěr je aplikovatelný i v nyní projednávané věci při posuzování jednotlivých podmínek pro odpovědnost státu za škodu (újmu) vzniklou v souvislosti s vadným výkonem veřejné moci.

32. Výše uvedené je navíc umocněno tím, že stěžovatel již v průběhu nalézacího řízení tvrdil, že jeho manželka spáchala sebevraždu přímo v důsledku zvyšování psychického tlaku v průběhu úkonů trestního řízení (viz např. jeho žalobní tvrzení na č. 1. 4 procesního spisu, doplnění žaloby na č. 1. 294 nebo závěrečný návrh na č. 1. 317), při nichž policie postupně konala otevřené i skryté pozorování domu a okolí stěžovatele, tedy mimo jiné i jeho manželky (ta měla být policií naváděna, aby stěžovatele „udala“, viz jeho vyjádření na č. 1. 290); v tomto období se také zhoršilo jeho zdraví. Vedení trestního řízení před zahájením trestního stíhání si byl stěžovatel po celou dobu vědom, stejně jako členové jeho rodiny (viz výpověď jeho dcery na č. 1. 315). K prokázání svých tvrzení také navrhoval provedení konkrétních důkazů (např. zdravotnickou dokumentací manželky, znaleckým posudkem z oblasti ocenění psychické újmy stěžovatele, výsledkem dcery, zdravotnickou dokumentací stěžovatele, znaleckým posudkem o zdravotním stavu stěžovatele vypracovaný soudním znalcem z oboru plicního, viz doplnění žaloby na č. 1. 294 a 295). Na uvedená tvrzení a zjištění soudy nereagovaly, neboť nepovažovaly pro výsledek řízení za relevantní události, které nastaly před zahájením trestního stíhání.

33. Při posuzování možné příčinné souvislosti mezi úkony trestního řízení a vzniklou nemajetkovou újmou nelze postupovat rigidně – i s přihlídnutím k tomu, že judikturní konstrukce poskytování přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou vedením nezákonného trestního stíhání je založena na tom, že poškozenému subjektu je kompenzována újma za všechny negativní důsledky v jeho životě vzniklé v důsledku vedení celého trestního stíhání. Jinými slovy, nemá být odčiněna pouze újma vzniklá vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání jako takovým, ale veškeré újma, jež je přičitatelná státu za postup jeho orgánů, který se následně ukáže jako nezákonný či chybný (resp. který nevyústil v pravomocné odsouzení). Usnesení o zahájení trestního stíhání není vydáváno tzv. „od stolu“ bez předchozího procesu, ale pouze v případě, nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba (§ 160 odst. 1, věta první, trestního řádu).

34. Taktéž judikatura Nejvyššího soudu je ustálena v závěru, že jestliže orgán státu zjišťuje či posuzuje předpoklady pro rozhodnutí, shromažďuje pro ně podklady (důkazy), hodnotí zjištěné skutečnosti, právně je posuzuje apod., jde o činnosti přímo směřující k vydání rozhodnutí; případné nesprávnosti či vady tohoto postupu se pak projeví právě v obsahu rozhodnutí a mohou být zvažovány jedinečně z hlediska odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu

sp. zn. 2 Cdo 129/97 ze dne 29. 6. 1999, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 335/2013 ze dne 30. 7. 2013 nebo rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 1511/2020 ze dne 9. 9. 2020). Usnesení o zahájení trestního stíhání slouží jako odpovědnostní titul, na základě kterého se může poškozený domoci náhrady škody a poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu od státu a který se vztahuje i na kroky orgánů veřejné moci, jež jeho vydání předcházely.

35. Jde-li o nalézacím soudem citované stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010, ve kterém je dovozeno, že trestní řízení je zahájeno v zásadě okamžikem doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, je k tomu třeba poznamenat, že takový výklad Nejvyšší soud učinil pro účely posouzení přiměřenosti délky řízení. Již samotné užití pojmu „v zásadě“ však implikuje, že nejde o nepřekonatelné dogma, jež by bylo bezvýjimečně aplikovatelné ve všech případech. Ostatně z žádné právní úpravy nevyplývá direktivní omezení, že jednotlivci může být poskytnuto přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou striktně až po formálním zahájení trestního stíhání. Ačkoli se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi zabýval především odčiněním újmy za vedení nezákonného trestního stíhání (nikoliv nutně celého trestního řízení), současně poznamenává, že již skutečnost, že trestní řízení probíhá, znamená pro jednotlivce významnou psychickou zátěž a vnáší do jeho života nejistotu (srov. bod 22 nálezu sp. zn. I. ÚS 2551/13).

36. Poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou v průběhu celého trestního řízení je také třeba zasadit do kontextu současného „mediálního světa“. O zahájení trestního řízení i učiněných krocích orgánů činných v trestním řízení může být široká veřejnost informována při užití masových sdělovacích prostředků a sociálních sítí prakticky okamžitě bez časového a místního omezení. Již samotná informace o zahájení prověřování jednotlivce ze spáchání trestného činu rezonující ve veřejném prostoru (a zejména její medializace) je podle konkrétních okolností způsobilá poškodit jeho postavení ve společnosti a rodinný i profesní život – zvláště v době, kdy mají média, ovlivňující veřejné mínění a náladu spoluobčanů, ještě před sdělením obvinění „jasno“ v tom, kdo je za údajnou trestnou činnost odpovědný [viz bod 37 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3183/15 ze dne 27. 9. 2016 (N 183/82 SbNU 773)]. V mediálním světě a ve světě internetu a sociálních sítí se zásada presumpce nevinny příliš neprojektuje.

37. Smysl a účel zákona o odpovědnosti státu za škodu je třeba v intencích čl. 36 odst. 3 Listiny obecně chápat tak, že má být podle něj odčiněna újma způsobená „vadným výkonem veřejné moci“. Rozlišování objektivní odpovědnosti státu na nesprávný úřední postup a nezákonné rozhodnutí nelze vykládat v neprospěch poškozeného – z jeho pohledu je lhostejné, formálně jakým konkrétním způsobem bylo do jeho osobní sféry zasaženo – podstatné pro něj je, že stát postupoval vadně a že mu vznikla újma. Uvedené rozlišování má význam především v rovině právně kvalifikační a důkazní: je-li vydáno (později zrušené) nezákonné rozhodnutí, je (má být) důkazní situace poškozeného snadnější – stačí prokázat, že existovalo určité rozhodnutí, že bylo později zrušeno a že mu v souvislosti s ním vznikla újma. Nesprávný úřední postup se může prokazovat složitěji; stěžejní ovšem je, že orgán veřejné moci postupoval vadně (ať již nesprávně či nezákonně). Zda nakonec nesprávný postup vyústil v konkrétní rozhodnutí, není z pohledu Ústavního soudu v souvislosti s poskytnutím přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu nejvýznamnější. V podmínkách materiálního právního státu je

třeba chápat jeho odpovědnost za vadný výkon veřejné moci materiálně, nikoliv formálně.

38. Obdobně Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 917/21 dovedl, že bylo-li přestupkové řízení proti jednotlivci z důvodu pochybení na straně státu zastaveno, aniž by bylo možné určit konkrétní nezákonné rozhodnutí ve smyslu § 8 zákona o odpovědnosti státu za škodu, kterým bylo nezákonně vedené řízení zahájeno, lze přestupkové řízení vedené proti jednotlivci označit za nesprávný úřední postup ve smyslu § 13 zákona o odpovědnosti státu za škodu (bod 28 citovaného nálezu). Pro naplnění smyslu a účelu čl. 36 odst. 3 Listiny není rozhodné, jakým způsobem, resp. podle kterého odpovědnostního titulu, je vadný postup státu kompenzován.

39. V projednávané věci je rozhodující, že jednání, pro něž byl stěžovatel v postavení podezřelého podrobován úkonům trestního řízení, nakonec nebylo shledáno ani trestným činem, ani přestupkem. Spojují-li obecné soudy rozhodný okamžik pro posouzení vzniku odpovědnosti státu mechanicky s vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 30. 6. 2005, aniž by vzaly v úvahu okolnosti nyní projednávané věci, tj. že trestní řízení fakticky započalo již v roce 2004 a negativní následky ve stěžovatelově životě nastaly těsně před oficiálním zahájením trestního stíhání, postupují příliš formalisticky a v rozporu s právem stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Tím spíše uvedené platí v situaci, kdy stěžovatel výslovně tvrdí, že do jeho osobnostní sféry a života jeho rodiny bylo zasaženo již před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání – s těmito tvrzeními se musí obecné soudy pečlivě (a materiálně) vypořádat. Výklad a aplikaci zákona o odpovědnosti státu za škodu zaujaté obecnými soudy považuje Ústavní soud současně za rozporná se smyslem a účelem právní úpravy odpovědnosti státu nebo jeho orgánů za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

40. Ústavní soud tímto rozhodnutím nedeklaruje, že jednotlivcům vzniká bez dalšího náhrada či přiměřené zadostiučinění za jakoukoliv újmu jim způsobenou postupem orgánů činných v trestním řízení neohledně na jeho fázi a výsledek; takové posouzení přísluší především obecným soudům v každém jednotlivém případě. Stále je třeba mít na zřeteli, že extenzivní uplatňování práva na náhradu újmy způsobené výkonem veřejné moci by mohlo vést k důsledku, jež doktrína nazývá tzv. mrazícím účinkem (chilling effect), který se v lepším případě projevuje v defenzivním postupu při výkonu veřejné moci (např. v podobě opatrného rozhodování), v horším případě až v rezignaci na výkon veřejné moci [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2287/18 ze dne 8. 10. 2019 (N 170/96 SbNU 184), bod 21 a tam citovanou literaturu]. Skutkové okolnosti případu stěžovatele jsou však natolik jedinečné (sebevražda manželky pouhé 4 dny před formálním zahájením trestního stíhání), že je byly soudy povinny zohlednit při svém procesním postupu – aby dostály požadavkům na spravedlivý proces.

41. Ústavní soud zdůrazňuje, že považuje náhradu za škodu (či přiznání přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu) vzniklou před zahájením trestního stíhání za výjimku z obecného (judikatorně dovozeného) pravidla, podle kterého se nahrazuje újma vzniklá striktně až po zahájení trestního stíhání. Jinými slovy, k možnosti tvrzení a prokázání škody vzniklé před zahájením trestního stíhání (a s tím souvisejícímu otevření prostoru pro zjišťování skutkového stavu věci) je nezbytné přistupovat restriktivním způsobem, pouze při existenci konkrétních – výjimečných – okolností. Tento nálezy nekonstituuje univerzální právo každého jednotlivce domáhat se náhrady

újmy proti státu jen proto, že vůči němu bylo zahájeno trestní řízení a že se musel podrobit s tím souvisejícím „běžným“ úkonům orgánů činných v trestním řízení. V nyní projednávané věci ovšem shledal Ústavní soud takové mimořádné okolnosti (viz body 31, 32 a 39 tohoto nálezu), na základě kterých dospěl k závěru, že apriorní nezohlednění negativních následků v životě stěžovatele před zahájením trestního stíhání není ústavně konformní.

42. Současně Ústavní soud autoritativně neuzavírá, že veškeré stěžovatelem uváděné negativní následky jsou v příčinné souvislosti s vedením trestního řízení, neboť takové posouzení přísluší právě obecným soudům. Tímto nálezem Ústavní soud pouze dává stěžovateli šanci, aby existenci předmětné příčinné souvislosti v řízení o náhradě škody způsobené při výkonu státní moci mohl řádně tvrdit a označit důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení (případně, aby se mu v intencích již učiněných tvrzení a navržených důkazů – viz bod 32 tohoto nálezu – v tomto směru dostalo odpovídajícího poučení podle § 118a odst. 1 a 3 občanského soudního řádu), neboť mu tato možnost byla obecnými soudy upřena.

VI. 3 Výše přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu

43. Ačkoli pro zrušení napadených rozhodnutí postačí důvody uvedené výše, považuje Ústavní soud za nezbytné vyjádřit se i k výši stanoveného peněžitého zadostiučinění, vůči níž v jádru ústavní stížnosti stěžovatel brojí, a to i kdyby v následném řízení nebyla shledána širší odpovědnost státu ve smyslu části VI. 2 tohoto nálezu. Z hlediska naplnění čl. 36 odst. 3 Listiny je podstatné, jaká celková náhrada byla poškozenému přiznána a zda při jejím určení byly zohledněny všechny relevantní okolnosti případu [srov. např. bod 27 nálezu sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459) nebo bod 43 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3183/15]. Zasáhne-li stát do života člověka nedůvodným trestním stíháním, poškodí-li jeho postavení ve společnosti a rodinný život, musí výše odškodnění odpovídat takovému zásahu. Výše stanoveného peněžitého zadostiučinění za vzniklou nemateriální újmu totiž vypovídá také o účtě státu k soukromému a veřejnému životu jednotlivých lidí [bod 16 nálezu sp. zn. I. ÚS 4293/18 ze dne 14. 1. 2021].

44. Výše stanoveného peněžitého zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání nesmí být symbolická, ale musí naplnit požadavky plynoucí z čl. 36 odst. 3 Listiny a principu demokratického právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy (viz bod 27 nálezu sp. zn. III. ÚS 3271/20). Za relevantní kritérium přezkumu, na jehož základě může Ústavní soud zasáhnout do hodnocení obecných soudů, lze považovat i to, zda zadostiučinění přiznané v určité výši je vzhledem ke konkrétním okolnostem případu vůbec způsobilé plnit svou kompenzační funkci. Jinými slovy, zda příslušné závěry o jeho výši nelze považovat za „extrémní“ v tom smyslu, že se vymykají smyslu a účelu dané právní úpravy [srov. nálezu sp. zn. III. ÚS 1320/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 247/59 SbNU 515) nebo bod 23 nálezu sp. zn. I. ÚS 3016/11 ze dne 31. 5. 2012 (N 116/65 SbNU 535)].

45. Odvolací soud uvedl, že k úmrtí manželky stěžovatele lze přihlédnout pouze z hlediska vyšší intenzity nemajetkové újmy vzniklé v příčinné souvislosti s vydáním nezákonného rozhodnutí, neboť vnímání všech okolností spojených s vedením trestního řízení proti stěžovateli bylo výrazně zhoršeno proběhlou tragickou událostí v rodině a jeho celkovým zdravotním rozpoložením. Takové přihlédnutí se však jeví pouze jako proklamované, nikoliv reálně aplikované, bylo-li v souhrnu všech pro stěžovatele nepříznivě působících okolností stěžovateli přiznáno peněžité zadostiučinění za vzniklou

nemajetkovou újmu v nižší částce, než bylo přiznáno ve srovnávaném případě, ze kterého při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění nalézací soud vycházel. Ve srovnávaném případě však nepostihla jednotlivce v době zahájení trestního stíhání taková životní tragédie, jakou je ztráta bližního, a výrazné zhoršení zdravotního stavu. Ústavní soud již v minulosti vyjádřil své přesvědčení o nutnosti nezbytné individualizace rozhodnutí a nevhodnosti rozhodování podle předem daných tabulek a algoritmů výpočtu (viz body 43 a 52 nálezu sp. zn. IV. ÚS 3183/15). Nalézací soud si proto musí položit otázku, zda jím přiznaná výše peněžitého zadostiučinění je schopna splnit kompenzační funkci za strádání, kterým si stěžovatel v době zahájení trestního stíhání procházel.

46. Ústavnímu soudu nepřísluší, aby sám stanovoval finanční částku, která má být stěžovateli poskytnuta jako zadostiučinění za nezákonné trestní stíhání, eventuálně též za nesprávný úřední postup. Stejně tak není úkolem Ústavního soudu, aby obecným soudům dával podrobný návod pro výpočet této částky. Obecné soudy však musí dostatečným způsobem zohlednit veškeré klíčové a jedinečné okolnosti tohoto případu a své rozhodnutí odůvodnit způsobem, který nebude vykazovat ústavněprávní nedostatky – to vše s přihlédnutím k závěrům Ústavního soudu, jež učinil v tomto nálezu.

VII. Závěr

47. Na základě výše uvedených skutečností Ústavní soud napadené usnesení Nejvyššího soudu, část výroku I, již byl potvrzen výrok II rozsudku soudu I. stupně, výroky II a III napadeného rozsudku odvolacího soudu a výrok II napadeného rozsudku nalézacího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s jeho právem na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci podle čl. 36 odst. 3 Listiny.

48. Ústavní soud zrušil i akcesorické nákladové výroky napadeného rozsudku odvolacího soudu; byť vůči nim stěžovatel již brojil samostatnou ústavní stížností, která byla Ústavním soudem odmítnuta usnesením sp. zn. II. ÚS 1306/20 ze dne 2. 6. 2021, nezakládá toto usnesení překážku věci rozsouzené (§ 35 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

49. V dalším řízení bude úkolem nalézacího soudu znovu rozhodnout; vázán přitom bude právním názorem vyjádřeným v tomto nálezu, podle něhož nelze bez přihlédnutí k okolnostem konkrétní věci kategoricky uzavřít, že stát nenese odpovědnost za negativní dopady v životě stěžovatele v důsledku trestního řízení, které vznikly před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání. Při stanovení výše peněžitého zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu nalézací soud přihlédne ke konkrétním okolnostem případu tak, aby přiznané zadostiučinění bylo způsobilé plnit svou kompenzační funkci za shledané zásahy do osobního, profesního i podnikatelského života stěžovatele.

Poučení: Proti nálezu Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 13. ledna 2022

Jaromír Jirsa
předseda senátu